

Oikeustoimittajat ry
Jarkko Sipilä
MTV3 Uutiset
00033 MTV3

DIAARIIN MERKITTÄVÄT TIEDOT JA YLEISÖN LÄSNÄ OLEMATTA TAPAHTUVASTA KÄSITTELYSTÄ PÄÄTTÄMINEN

KANTELUKIRJOITUS Oikeustoimittajat ry arvostelee oikeuskanslerille 5.4.2002 osoittamassaan kirjoituksessa Turunseudun kärjäoikeuden menettelyä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain soveltamisessa.

Oikeustoimittajat ry katsoo, että kärjäoikeus on menetellyt virheellisesti, kun päätös siitä, että 22.2.2002 kello 9.00 määrättäväksi pidetty pakkokeinoistunto toimitetaan yleisön läsnä olematta oli tehty kansliakäsittelyssä ennen kyseistä istuntoa. Kysymys oli tapauksesta, jossa kaksi lasta oli löydetty kotoaan kuolleina arkusta ja lasten äitiä vaadittiin vangittavaksi epäiltynä heidän taposta. Oikeustoimittajat ry:n mielestä "yleisö on kutsuttava saliin, ja vasta oikeudenkäynnin alettua asianosaiset voivat esittää vaatimuksen asian käsittelemisestä suljetuin ovin."

Oikeustoimittajat ry katsoo edelleen, että kärjäoikeuden olisi ainakin pitänyt laittaa istuntosalin ulkopuolelle istuntolista sekä kuuluttaa istunnon alkamisesta.

Oikeustoimittaja ry korostaa sitä, että "sekä perustuslaissa että esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksessa on turvattu oikeuskäsittelyn julkisuus oikeusturvan ehkä keskeisimpänä takeena". Oikeustoimittajat ry:n mielestä "tällainen täysin pimennossa pidettävä vangitsemiskäsittely vaarantaa vangittavaksi vaaditun oikeusturvaa" ja että "se myös heikentää yleisön luottamusta tuomioistuimiin".

Lisäksi Oikeustoimittajat ry kertoo, että kärjäoikeudesta oli kysyttäessä kerrottu ainoastaan vangitun nimi, ei esimerkiksi sitä, millä perusteella hänet oli vangittu.

HANKITTU SELVITYS Kirjoituksen johdosta on hankittu selvitys Turunseudun kärjäoikeudesta ja lausunto Turun hovioikeuden presidentiltä.

VASTINE

Oikeustoimittajat ry on antanut selvityksen ja lausunnon johdosta erilliset vastineet.

RATKAISU

Oikeudenkäynnin julkisuudesta perus- ja ihmisoikeutena

Oikeudenkäynnin julkisuus on perustuslaissa turvattu perusoikeus. Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia määräyksiä on lisäksi useissa Suomea sitovissa kansainvälisissä sopimuksissa, kuten Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksessa.

Ihmisoikeussopimuksen 6 (1) artiklan mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Päätös on annettava julkisesti, mutta lehdistöltä ja yleisöltä voidaan kieltää pääsy koko oikeudenkäyntiin tai osaan siitä demokraattisen yhteiskunnan moraalin, yleisen järjestyksen tai kansallisen turvallisuuden vuoksi nuorten henkilöiden etujen tai osapuolten yksityiselämän suojaamisen niin vaatiessa, tai siinä määrin kuin tuomioistuin harkitsee ehdottoman välttämättömäksi erityisolosuhteissa, joissa julkisuus loukkaisi oikeudenmukaisuutta.

Oikeusministeriön asettaman Oikeudenkäynnin julkisuus -toimikunnan 7.2.2002 julkaistussa mietinnössä on pohdittu oikeudenkäynnin julkisuutta perus- ja ihmisoikeutena. Mietinnön mukaan oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen ja laajuuteen vaikuttavat perustuslain 21 §:n 2 momentin lisäksi useat muutkin perusoikeuksia koskevat säännökset. Osa säännöksistä toimii oikeudenkäynnin julkisuutta edistävästi, osa sitä rajoittavasti. Säännöksiä ei sellaisenaan voi verrata toisiinsa tai asettaa mihinkään keskeiseen etusijajärjestykseen, vaan niiden tavoitteet on pyrittävä toteuttamaan samanaikaisesti niin pitkälle kuin mahdollista. Oikeudenkäynnin julkisuuden kannalta merkittävä on ensinnäkin perustuslain 10 §:n säännös yksityiselämän suojasta. Yksityiselämän suoja koskevan perusoikeussäännöksen huomioon ottaminen oikeudenkäynnissä merkitsee oikeudenkäynnin julkisuuden rajoittamista silloin, kun julkisuus loukkaisi liiallisesti yksityiselämän suojaa. Toiseksi oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen vaikuttaa perustuslain 12 §:n säännökset sananvapaudesta ja julkisuudesta. Sananvapauden toteuttamisessa on tärkeää, ettei ihmisten oikeutta tietoon perusteettomasti rajoiteta. Sananvapautta koskevan perustuslain säännöksen voidaan katsoa olevan oikeudenkäynnin julkisuutta perusteleva ja siihen laajentavasti vaikuttava perusoikeus. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2002:1, s.16-17)

Ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisuihissaan korostanut sitä, että oikeudenkäynnin julkisuus antaa tilaisuuden lainkäytön julkiseen valvontaan. Lisäksi se on yksi niistä keinoista, joilla yleisön luottamus tuomioistuimiin voidaan säilyttää. Julkisuus tekee lainkäytön selvästi havaittavaksi ja edistää siten pääsyä ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaiseen tavoitteeseen eli oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, jota koskeva tae on yksi ihmisoikeussopimuksen tarkoittaman demokraattisen yhteiskunnan kulmakivistä. Niin suullisen käsittelyn kuin oikeudenkäynnin muutenkin tulee siten 6 artiklan 1 kohdan sisältämän pääsäännön mukaan olla julkinen. Julkisuusperiaatteesta poikkeavaa määräystä on tulkittava ahtaasti. (Gautrin v. Ranska, 20.5.1998, Diennet v. Ranska, 26.9.1995, Pellonpää, Matti Euroopan ihmisoikeussopimus 1996, s. 325)

Tuomioistuimen diaariin pakkokeinojen osalta merkittävät tiedot

Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 2 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen diaariin ja muuhun asiakirjahakemistoon tehdyt merkinnät asianosaisen nimestä samoin kuin asian laadusta sekä asian käsittelyn istuntoajankohdasta ja -paikasta tulevat julkisiksi, kun ne on tehty.

Turunseudun käräjäoikeus on tässä tapauksessa merkinnyt diaariin asian laaduksi "vangitsemisasiä", yksilöimättä rikosnimikettä. Selvityksessä on perusteltu menettelyä sillä, että "on jossain määrin epäselvää", mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 2 §:ssä luetelluilla diaaritiedoilla tarkoitetaan ja että "kysymyksessä hän ovat teknisluontoiset päiväkirjamerkinntät, joilla on tietty tietojärjestelmässä edellytetty tieto".

Oikeustoimittajat ry on pitänyt riittämättömänä sitä, että vangitsemisasiä käsittelevän pakkokeinoasian diaaritiedoksi merkitään asian laadun osalta ainoastaan se, että kyseessä on vangitsemisasiä. Oikeustoimittajat ry katsoo, että "jos saatavilla ei ole nimen ohella rikosnimikettä, yksittäistä juttua ei kykene enää erottamaan suuresta massasta". Tämä vaikeuttaa Oikeustoimittajat ry:n mielestä rikosjuttujen seuraamista.

Minulla ei ole perusteita epäillä, että Turunseudun käräjäoikeus olisi diaaritietojen merkitsemisen osalta ylittänyt harkintavaltansa. Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 2 §:n 1 momentin säännös diaariin tehtävistä merkinnöistä on selvityksessä todetuin tavoin tulkinnanvarainen erityisesti "asian laadun" osalta. Turunseudun käräjäoikeuden säännöksen soveltamisesta omaksuma tulkinta on mielestäni mahdollinen. Oikeudenkäynnin julkisuus -toimikunnan mietinnön perusteella tulkinta vastaa nykyisin yleisesti noudatettavaa käytäntöä. Mietinnössä ei tältä osin ehdoteta tehtäväksi asiallisia muutoksia säännöksiin. Siinä todetaan (s.62), että "nykykäytännön mukaisesti asialle annettava asianimikkeen ilmoittaminen yleensä täyttäisi lainkohdan vaatimuksen asian yksilöivän laadun ilmoittamisesta. Esimerkiksi pakkokeinoasiassa asian laatu olisi yksilöity riittävästi silloin, kun ilmoitettaisiin, mistä pakkokeinoista on kysymys. Pakkokeinovaatimuksen perusteena olevaa rikosta tai rikosnimikettä ei tarvitsisi edelleenkaan ilmoittaa".

Totean kuitenkin, että Turun hovioikeuden presidentti on lausunnossaan pitänyt suotavana, että diaariin merkittäisiin kysymyksessä olevan väitetyn rikoksen nimi. Yhdyn osaltani tähän näkemykseen. Rikosnimikkeen ilmoittaminen auttaa Oikeustoimittajat ry:n katsomin tavoin tuomioistuimessa vireillä olevien asioiden yksilöinnissä. Menettelyllä helpotetaan siten esimerkiksi tiedotusvälineiden mahdollisuutta seurata käsiteltävänä olevia asioita. Rikosnimikkeen merkitsemisestä ei nähdäkseni myöskään aiheudu ainakaan merkittävää haittaa asianosaisille.

Turunseudun käräjäoikeus on selvityksessään ilmoittanut nyttemmin muuttaneensa käytäntöä tältä osin niin, että myös epäilty rikos on alettu merkitä diaariin.

Menettely päätettäessä asian käsittelemisestä yleisön läsnä olematta

Pakkokeinoasioiden julkisuudesta säädetään oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 a §:ssä. Sen 1 momentin mukaan tuomioistuin voi päättää, että vangitsemista, matkustuskieltoa ja todisteiden esittämistä koskevan asian suullinen käsittely ennen syytteen käsittelyn alkua toimitetaan yleisön läsnä olematta, jos pakkokeinovaatimuksen esittäjä tutkinnallisista syistä tai epäilty itse sitä pyytää taikka jos tuomioistuin katsoo muutoin siihen olevan syytä. Vastoin epäillyn pyyntöä asia saadaan käsitellä yleisön läsnä ollessa vain erityisen painavista syistä.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta annettuun lakiin ei sisälly määräyksiä siitä, missä järjestyksessä asiasta on päätettävä.

Oikeustoimittajat ry katsoo, että “suljettuja ovia koskeva pyyntö pitäisi käsitellä suullisessa istunnossa, johon yleisöllä pitäisi olla pääsy salaisuuspäätöksen tekoon saakka.” Oikeustoimittajat ry perustelee käsitystään sillä, että oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 3 §:n mukaan yleisöllä on oikeus olla läsnä asian valmistelevalle ja varsinaisessa suullisessa käsittelyssä ja sillä, että kyseisen lain 8 §:n mukaan yleisöllä on oikeus olla läsnä tuomiota tai päätöstä julistettaessa.

Turunseudun käräjäoikeuden antaman selvityksen mukaan “on perusteltua katsoa, että asian ratkaiseva tuomari voi nykyisen lainsäädännön nojalla tehdä suljettua käsittelyä koskevan ratkaisun jo ennen istuntoa. Tällä on merkitystä myös siltä kannalta, että käsittelyn luonteesta voidaan antaa tieto jo etukäteen. Kysymyksessä olevassa tapauksessa toimittiin näin, koska vangitsemisvaatimuksessa oli tätä koskeva tutkinnanjohtajan pyyntö ja myös vastaaja halusi käsittelyn pitämistä suljettuna”. Myös Turun hovioikeuden presidentti on lausunnossaan todennut, että “ei ole säännöstä, joka velvoittaisi käräjäoikeuden toimimaan yhdistyksen väittämällä tavalla”. Lausunnossa on viitattu oikeudenkäymiskaaren 3 luvun 2 §:n säännökseen, jonka mukaan käräjäoikeus käsittelee asioita istunnossa ja kansliassa ja siihen, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 10 §:n mukaan rikosasiassa voidaan tarvittaessa toimittaa valmistelu. Lausunnon mukaan vangitsemisasiassa valmistelu voidaan aloittaa heti pakkokeinolain 1 luvun 12 §:ssä tarkoitetun ennakoilmoituksen tai kirjallisen vangitsemisvaatimuksen saapumisesta käräjäoikeuteen.

Nähdäkseni Turunseudun käräjäoikeus ei ole menetellyt minkään nimenomaisen lainsäädännön vastaisesti tehdessään päätöksen asian käsittelemisestä yleisön läsnä olematta kansliassa. Oikeudenkäynnin julkisuudesta annettuun lakiin ei edellä todetuin tavoin sisälly tältä osin menettelysäännöksiä. On sinänsä mahdollista katsoa, että Turun hovioikeuden presidentin lausunnossa viitattu oikeudenkäymiskaaren 3 luvun 2 §, jonka mukaan asiat ratkaistaan istunnossa tai kansliassa, antaa käräjäoikeudelle (erityissäännöksen puuttuessa) toimivallan asian käsittelemiseen kansliassa. On myös todettava, että käräjäoikeus on tässä tapauksessa kuullut asian osapuolia ennen päätöksen tekemistä.

Pidän omalta osaltani kuitenkin kyseenalaisena sitä, voidaanko käräjäoikeuden toimintamuotoja sääntelevästä oikeudenkäymiskaaren 3 luvun 2 §:n yleissäännöksestä johtaa käräjäoikeudelle yksittäisen asian käsittelyjärjestystä koskevaa toimivaltaa. Säännöksen tarkoituksena on nähdäkseni (pelkästään) todeta yleisesti käräjäoikeudessa asioiden käsittelyssä noudatettavat menettelytavat. Euroopan ihmisoikeussopimuksen tulkinnassa on korostettu sitä, että julkisuusperiaatteesta poikkeavaa määräystä on tulkittava oikeudenkäyntimenettelyn osalta ahtaasti. Koska nimenomaista ja yksiselitteistä säännöstä asiasta ei ole, en pidä oikeudellisesti perusteltuna julkisuusperiaatteen rajoittamista merkitsevää menettelytapaa. Oikeudenkäynnin julkisuudesta annettua lakia on mielestäni sovellettava niin, että käsittely on julkista, ellei jossakin säännöksessä nimenomaisesti muuta säädetä. Näin ollen olisi oikeudellisesti asianmukaisempaa, jos päätös asian käsittelemisestä yleisön läsnä olematta tehtäisiin istunnossa. Myös oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu on julistettava aina julkisesti ja että siinä vaiheessa kun päätös käsittelyn pitämisestä suljetuin ovin tehdään, istunto on vielä julkinen ja yleisöllä tulee olla mahdollisuus kuulla päätös perusteluineen. (Jokela, Antti: Oikeudenkäynti I 1996, s. 75) Tässä suhteessa merkityksellistä on esimerkiksi jo se, että istuntokäsittelyssä paikalla olevalla yleisöllä on mahdollisuus kuulla ilman välikäsiä asianosaisten kannanotot vaatimukseen asian käsittelemisestä yleisön läsnä olematta sekä tuomioistuimen ratkaisulle esittämät perusteet.

Pidän selvänä, että pakkokeinoistunnosta pitää aina laittaa istuntolista istuntosalin ulkopuolelle ja myös kuuluttaa istunnon alkamisesta, vaikka asiasta ei olekaan nimenomaisia lainsäädännöksiä. Menettelyllä edistetään julkisuuden toteutumista oikeudenkäynnissä. Muussa tapauksessa esimerkiksi tuomioistuimen diaarista annettujen tietojen perusteella paikalla tulleet saattavat odottaa turhaan istunnon alkamista, niin kuin tässä tapauksessa on käynyt.

Turunseudun käräjäoikeus on selvityksessään ilmoittanut muuttaneensa nyttemmin käytäntöään niin, että istuntolista tehdään ja asian käsittelemisestä kuulutetaan myös silloin kun asia käsitellään yleisön läsnä olematta.

Yhteenveto

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta on tullut voimaan 1.4.1985 eli ennen kärjäoikeudessa ja hovioikeudessa toteutettuja suuria oikeudenkäyntiuudistuksia, joissa mm. jaettiin asian käsittely valmisteluun ja pääkäsittelyyn ja lisättiin mahdollisuutta käsitellä asioita myös kansliassa. Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain voimaan tulon jälkeen myös perus- ja ihmisoikeusajattelun merkitys on kasvanut. Mm. näistä seikoista johtuen oikeudenkäynnin julkisuudesta annettu laki on monilta kohdin vanhentunut. Lakia ollaankin parhaillaan uudistamassa.

Turunseudun kärjäoikeuden omaksuma tulkinta siitä, että päätös asian käsittelemisestä yleisön läsnä olematta voidaan pakkokeinoasiassa tehdä kansliakäsittelyssä ei nähdäkseen ole suoranaisesti minkään säännöksen vastainen. Olen kuitenkin edellä esittänyt sen tulkinnan, että oikeudenkäynnin julkisuudesta annettua lakia pitäisi soveltaa niin, että julkisuutta voidaan rajoittaa vain nimenomaisen säännöksen nojalla. Joka tapauksessa on selvää, että myös sellaisesta istunnosta jossa asia käsitellään yleisön läsnä olematta tulee tehdä istuntolista ja kuuluttaa istunnon alkamisesta.

Kun Turunseudun kärjäoikeus on ilmoittanut nyttemmin muuttaneensa käytäntöään pakkokeinoasioissa istuntolistan ja istunnosta kuuluttamisen osalta katson, ettei kantelu anna minulle aihetta muuhun kuin että saatan edellä diaarin merkittävien tietojen laajuudesta ja menettelystä päätettäessä yleisön läsnä olematta tapahtuvasta käsittelystä esittämäni näkökohdat Turunseudun kärjäoikeuden tietoon. Jäljennös tästä päätöksestä lähetetään myös Turun hovioikeuden presidentille tiedoksi.

Apulaisoikeuskansleri   Jaakko Jonkka

Vanhempi
oikeuskanslerinsihteeri   Pekka Päivänsalo